

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Sh.Usanov

Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish hududiy markazi Pedagogika, psixologiya va ta'lim texnologiyalari kafedrasida katta o'qituvchisi.

O'quvch-yoshlarni ma'naviy-axloqiy shakllantirishda ota-onalar pedagogik madaniyatini takomillashtirishning ayrim jihatlari

Tayanch so'zlar: oila, ota-ona, moddiy, ma'naviy, ijtimoiy rivojlantirish, mas'uliyat, bilim, madaniyat, tarbiya, pedagogik, madaniyat, takomillashtirish.

Annotasiya. Maqolada ota-onalar o'quvch-yoshlar tarbiyasi to'g'risida nazariy, ilmiy bilimlarga ega bo'lishi, oila sharoitida ota-onalarning tarbiyachilik madaniyatini tashkil qilish, to'ldirib borish va takomillashtirishga oid tavsiyalar berilgan.

Аннотация. В статье даны рекомендации родителям по формированию теоретических и практических знаний о воспитании детей, организации и повышению воспитательной культуры родителей в семье.

Abstract. The article provides recommendations for parents to have theoretical and scientific knowledge about the upbringing of children, to organize, supplement and improve the educational culture of parents in the family

Taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk odamlar hal qiladi. Bunday insonlar avvalo oilada va uzluksiz ta'lim tizimida tarbiyalanadi, shakllanadi. Buguni kunda jismoniy sog'lom, aqlan ziyrak va ma'naviy barkamol insonni tarbiyalash bag'oyat dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Bugungi jamiyatimiz ta'limning bosh maqsadi o'quvch-yoshlarni jamiyat, davlat va oila oldida o'zimiz ma'suliatini chuqur anglaydiga, erkin fikrlovchi, faol, ilmni, axloqni, mehnatni va haqiqatni sevadigan, kamtar insonlarni o'qitib tarbiyalashdan iborat.

Maqsadimizga erishishimizda, yangi jamiyat qurishimizda, siyosatda ham, iqtisodda ham, ma'naviyat sohasida ham barcha islohotlarning taqdiri o'sib kelayotgan yosh avlodga bog'liq. Haqiqatan ham ma'naviyatning asosini, poydevorini tashkil etadigan halollik, adolat insonning, xalqning, jamiyatning, davlatning kuch-qudratini tashkil etadi. Chunki halollik, adolat shaxsiy, oilaviy va ijtimoiy xarakterga ega. U yo'q joyda hech qachon, hech vaqtda baxt-saodat bo'lmaydi.

Xususan insonning ma'naviy barkamolligining tarkibini tashkil etadigan halollik, adolat kabi ma'naviy tushunchalar inson ongida, qalbida, shug'ullanadigan ishida, xullas ijtimoiy hayotida tarkib topmas ekan, u inson komil bo'la olmaydi. Demak, inson etuk bo'lishi uchun esa birinchi navbatda o'zida xalollik, adolat kabi ma'naviy tarbiya tarkiblarini, asoslarini o'zida tarkib toptirmog'i zarur.

Etuk insonlarsiz esa o'z navbatida insonlar, xalq, jamiyat, davlat o'z murod maqsadiga erisha olmaydi. Ularning yagona maqsadiga erishishni esa faqat ma'naviy barkamol inson va xususan shunday insoniy fazilatga ega bo'lgan barcha insonlar ro'yobga chiqarishi muqarar. Chunki ma'naviyatsiz inson yashay olmaydi va yashay olmasligi ham kerak. Shuning uchun ham hozir ma'naviy barkamol insonni tarkib toptirish, shakllantirish ijtimoiy pedagogik vazifa bo'lib qolmoqda.

Bu haqda sharqning mashhur allomasi Yusuf Xos Hojib «Qutadg'u bilik» dostonida «Xalol, haqgo'y, axloq-odobli kishi har qanday qimmatbaho narsadan ham qimmatlidir»¹, -deb bildirgan fikri bag'oyat hayotiyiligini ijtimoiy hayotning o'zi isbotlab turibdi. Chunki shunday insoniy fazilatlarini o'zida shakllantirgan insongina oilasiga, jamiyatga, davlatga moddiy va ma'naviy foyda keltiradi. Shuning uchun ma'naviy barkamol o'quvchilarni oilada tarbiyalash, shakllantirish jamiyat rivojlanishining ob'ektiv ehtiyoji bo'lib qolmoqda.

Ma'naviy barkamol inson avvalo oilada, maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus ta'limi, oliy ta'lim, mehnat jamoalari va ijtimoiy jamiyatda tarbiyalanadi, shakllanadi. Buning uchun inson yuqoridagi pedagogik ta'lim-tarbiya muassasalarida ma'naviyatning asosini, negizini tashkil etadigan halollik adolat, oriyat, nomus, vijdon, diyonat kabi milliy ma'naviy-axloqiy tushunchalar haqida tizimli, uzluksiz ilmiy ma'lumot olmog'i hamda ularni xayotda qo'llash bilan bog'liq ko'nikma va odatlarni tarkib toptirmog'i shart.

Bunday ma'naviy-axloqiy tushunchalarning tarbiyada susayganligi oqibatida ko'plab ko'ngilsiz holatlarni yuzaga kelmoqda. Natijada ba'zan oila tarbiyasida halollik o'rnini harom, adolat o'rnini adolatsilik, diyonat o'rnini diyonatsizlik kabi tarbiyaga zid razil tushunchalar egallaydi. Shuningdek, jamiyat hayotining barcha sohalarida ma'naviy ijtimoiy inqiroz va ayniqsa iqtisod borasida pasayish ro'y berdi. Demak, jamiyat ijtimoiy rivojlanishini va ayniqsa iqtisodini mo'tadillashtirish uchun oilada o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini hozirgi zamon ruxi talabi asosida tashkil etish, yaxshilash, takomillashtirish shart. Busiz jamiyatning, davlatning ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash mushkul.

Shuning uchun oila tarbiyasidagi nuqsonlarni bartaraf etish juda muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Bunday ko'ngilsiz holatga chek qo'yish uchun oilada

¹ Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig. -Toshkent: «Fan», 1972.-964 b.

o'quvchilarning milliy ma'naviy-axloqiy tarbiyasini maqsadga muvofiq tashkil qilish, uni yaxshilash va takomillashtirish hozirgi davrning dolzarb ijtimoiy pedagogik masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. Bu masalani hal qilishning ilmiy va amaliy yo'li birinchi galda keng aholi va ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish, takomillashtirishdir.

Bizningcha, mazkur rejaning ijtimoiy xayotda o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini amaliy tashkil qilish, yaxshilash va takomillashtirish uchun avvalo ota-onalarning pedagogik ma'lumotlarini, ko'nikma va tajribalarini quyidagi ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishda tashkil qilish uning samaradorligini ta'minlaydi. Buning uchun avvalo oilada ota-onalar o'zlarida quyidagi tuzilish va mazmunda pedagogik ma'lumotga ega bo'lmog'i darkor. Bular:

- insonning ijtimoiy hayotda halol, adolatli bo'lishi birinchi galda insonning o'ziga, oilasiga, jamiyatga, davlatga iqtisodiy, ijtimoiy foyda keltirishini anglamog'i va shunga mos holda ish yuritmog'i;

- hayotda xalol, adolatli bo'lish insonni ma'naviy etib tarbiyalashning ob'ektiv talabi, ehtiyojligini anglamog'i va bolalarni ishonmog'i;

- hayotda insonning halol, adolatli bo'lishi uning shaxsiy, oilaviy va ijtimoiy manfaatlarini ro'yobga chiqarishining ma'naviy asosligiga, poydevorligiga tayanmog'i;

- hayotda insonning halol, adolatli bo'lishi jamiyat a'zolarining ongi bilan xulq-atvori, so'z va ish birligini ta'minlashning tarkibligiga ishonmog'i va shunga mos oilada ish yuritmog'i;

- hayotda insonning halol, adolatli bo'lishi insonning milliy ongi, o'zligini anglashi, milliy g'urur va millatidan faxrlanish tuyg'ularini tarkib toptirishga olib kelishiga ishonmog'i va bolalarida shunday sifatlarni tarkib toptirmog'i;

- hayotda insonning halol, adolatli bo'lishi Ona Vatanga, ajdodlarga sodiq va munosib bo'lishning vositaligini anglamog'i va shu asosda oila hayotini tashkil qilmog'i;

- hayotda insonning halol, adolatli bo'lishi o'z millatiga, o'z xalqiga, o'z mamlakatiga sadoqatligini ifodalvochi milliy qadriyatligiga ishonmog'i, shunga mos oilada ish yurita olmog'i va xokazo.

Oilada ota-onalarga bola tarbiyasi haqida ma'lumot berish quyidagi yo'nalishlarda tashkil etilsa, uning samaradorligi yanada oshadi. Bular:

- bola tarbiyasida milliy tarbiya metodlari va zamonaviy pedagoglarning ilg'or yutuqlaridan samarali foydalanish;

- mahallalardagi "Ota-onalar universitetlari"da ota-onalar uchun farzandlarda yoshiga mos ijtimoiy kompetensiyalarni tarbiyalash yuzasidan treninglar o'tkazish;

- "Tarbiya maktabi" rukni ostida ota-onalar, pedagoglar uchun teleko'rsatuvlar, bolalar, yoshlar uchun turli rasmlar bilan bezatilgan yorqin, rang-barang qo'llanmalar, multimedia mahsulotlari kabi didaktik materiallar turkumini yaratish;

- oilada ota-onalarga bola tarbiyasida to'plangan ijobiy tajribani tarbiya amaliyotida ommalashtirish;

- “Yosh ota-ona kitobi” va boshqa metodik qo‘llanmalar asosida multimediali taqdimotlar seriyasini yaratish va ota-onalarga tarqatish mexanizmini yo‘lga qo‘yish lozim bo‘ladi.

Shunday qilib, oilada o‘quvchi-yoshlarni ma‘naviy tarbiyalashda, shakllantirishda ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish, takomillashtirish barkamol insonni tarkib toptirishning asosiy tarkibi bo‘lmog‘i darkor.

Oilada o‘quvchi-yoshlarni halol va adolat tarbiyalarsiz barkamol insonni shakllantirish mumkin emas deb o‘ylaymiz. Mazkur mavzuning dolzarbligini inobatga olib, umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar o‘rinbosari, sinf rahbarlari, mahalla raislari tarbiyaviy rejalariga kiritib hayotda joriy qilinsa maqsadga muvofiq bo‘lur edi.